

1. El català és una llengua global. Implicacions i reptes d'una nova perspectiva

VICENT PARTAL
Secció Filològica

La globalització s'ha entès tradicionalment com un moviment que arriba des de fora, en tot cas des de països diferents segons l'etapa històrica, i que se superposa a la mateixa existència de les altres comunitats humanes. Les interfereix.

No es pot negar que, en els seus inicis i fins ara, la globalització ha funcionat així. L'impuls globalitzador primer del transport i de l'economia, de la cultura de masses i la comunicació més tard, no es genera de manera espontània ni simultània en tots els països, i això permet que els uns imposen els seus interessos sobre els altres. Però, sobretot a partir de la revolució tecnològica iniciada als anys setanta del segle passat als Estats Units i la posterior generalització, ja en aquest segle, dels usos d'internet a tot el món, cal ser conscients que la globalització adopta una dimensió nova, interna a cada societat, que cada dia és més important.

La intimitat en els usos dels instruments de la globalització per part de cada individu, l'ús del telèfon mòbil per exemple, fa que avui la globalització siga necessari estudiar-la i entendre-la no com un fenomen exogen sinó com un factor intern de primera magnitud en qualsevol societat. I això, entre més coses, ens obliga a qüestionar el sentit tradicional de l'expressió «llengua global» i de la mateixa realitat lingüística que vivim.

Tradicionalment, es definia una llengua com a «llengua global», i se la marcava, per tant, amb un estatus implícitament superior, si era una llengua d'origen europeu parlada per milions de persones i arreu del món, no només en un sol país. Aquest és un esquema clarament colonialista, però que avui s'ha vist sobrepassat pel fet que cada vegada més els canvis demogràfics fan que les llengües més parlades siguin llengües d'un abast geogràfic contingut i no sempre europees ni amb tradició colonial. Per exemple, avui les cinc llengües més parlades del món són el xinès mandarí, l'anglès, l'espanyol, l'hindi-urdú i el bengalí. I si les

tendències demogràfiques es compleixen en la manera que creuen els experts, el suahili, l'haussa, el ioruba o el malai podrien entrar aviat en aquesta llista.

Per això en aquest moment històric sembla més útil i raonable que a l'hora de definir una llengua com a global ens referim no tant a l'abast demogràfic i diplomàtic com a la capacitat de les llengües, de qualsevol llengua, pel que fa a l'ús de les eines de la globalització. Que mirem quines estan preparades i quines tenen les eines per a viure en el nou món global i quines no. I ho propose això sobretot per a entendre millor, i prendre consciència, que el debat sobre la globalització ha deixat de ser un debat sobre una cosa *estrangera* que impacta des de fora en la nostra societat.

El recent episodi de la caiguda de la presència a la xarxa del català per un canvi de l'algoritme de cerca de Google és especialment revelador al respecte. En la mesura que aquesta empresa gestiona un quasi monopoli de les cerques a la xarxa, un canvi tècnic que no ha tingut en compte la repercussió que podia tenir sobre l'ecosistema lingüístic ha provocat un autèntic daltabaix social, amb una afectació que clarament supera la xarxa i la tecnologia. Els continguts en català presents a internet són els mateixos abans i després del canvi de l'algoritme i, tanmateix, aquests continguts ara no arriben als ciutadans, tapats pels continguts en espanyol. I això no passa per cap persecució política, sinó només per una decisió purament tècnica d'una empresa situada a Califòrnia. Una decisió aquesta que fa que els ciutadans dels Països Catalans o els catalans que viuen en altres països del món en català —precisament gràcies a internet— hagen vist com el seu dia a dia canviava de manera dràstica.

Aquesta fragilitat ha de fer pensar molt sobre els estatus de les llengües i la manera de preservar-les. Perquè el marc legal ha quedat sobrepasat per la realitat tecnològica. I encara que és evident que l'acció pública pot refer les conseqüències d'una trencadissa com aquesta també és clar que això només es pot fer de la mà, i comptant amb la bona voluntat, de les grans empreses tecnològiques mundials (bàsicament americanes o xineses).

Fenòmens com aquest eren impensables no fas pas gaire. Però cada dia seran més habituals. I amb això el que entenem per llengua avui i els mecanismes que la mouen socialment és evident que canviaran, que estan canviant ja ara mateix. Per això el català, i qualsevol altra llengua, necessita una nova definició del que és i del seu paper en la societat. Una definició no només *adaptada* a la globalització, sinó que *partisca* de la globalització. I en conseqüència li cal una veu comuna, no regional ni regionalitzada, ni subordinada, que servisca d'interlocutora de la nostra comunitat de parlants davant aquests gegants tecnològics i econòmics que tant ens condicionen la vida. I que siga reconeguda per ells.

Perquè és evident que incidents com el protagonitzat per l'algoritme de Google ens ensenyen que la globalització és a les nostres butxaques i que no podem

continuar pensant-nos que Google, Amazon, Apple, Netflix o Microsoft, per dir les més rellevants, són empreses i prou. La realitat és que aquestes empreses (hi ha qui n'ha proposat parlar com d'empreses-estat) tenen el control de bona part de la vida pública del país i, per tant, de la nostra sobirania com a nació. Al mateix temps que penetren en la nostra vida privada amb una força i una influència mai vistes abans.

Algunes cultures ho han entès ben ràpidament, això. L'any 2017 Dinamarca va prendre una decisió que va causar molta sorpresa en aquell moment, però que avui constatem que va ser un encert colossal: va nomenar un ambaixador davant les empreses tecnològiques. Concretament, Casper Klyngge va ser el primer ambaixador danés acreditat exclusivament davant les grans empreses de Silicon Valley —després ha estès les seues activitats també a la Xina— amb l'encàrrec de vetllar pels interessos de Dinamarca i la cultura danesa dins les grans companyies que avui dominen el món. La raó adduïda pel govern danés era que aquestes grans corporacions ja no poden ser tractades simplement com unes companyies estrangeres amb interessos comercials i prou, sinó com una part essencial del món en què vivim, un món on cada estat, cada cultura, cada llengua ha de bregar per mantenir la sobirania.

És interessant de recordar en aquest sentit que el català ha estat precisament fins ara un exemple modèlic i reconegut, un cas d'èxit, pel que fa a l'ús d'internet i les tecnologies de la informació. Des del primer moment el català va saber pujar al carro de la globalització i s'hi va fer un lloc més que destacable. Al començament d'internet, la cultura catalana va ser de les més actives del món i va tenir un paper destacadíssim en tota mena d'iniciatives. Sempre recordem que la Viquipèdia en català va ser la segona del món, per exemple; o que el domini .cat va obrir la porta als dominis culturals i lingüístics, cosa que originà una autèntica revolució a la xarxa. Aquell activisme tan ampli i enèrgic fou recompensat amb l'atenció de les grans empreses a aquell conjunt d'internautes que es caracteritzaven per la tossuderia a l'hora d'explicar que eren catalans i que volien navegar, i fer-ho tot, en la seua llengua. Cosa que va fer que, al final, la posició del català a internet fos privilegiada, molt superior a la de la majoria de llengües estatals del món.

Per analitzar com es configura aquest impacte global de les llengües, he proposat fa temps el que en dic el paradigma 20/50/100. Partisc de la base que les empreses globals no decideixen mai oferir una versió en català o en islandés o en lingala. No pensen pas en llengües concretes ni en mercats concrets. Aquestes empreses són mogudes per l'interès empresarial i simplement es pregunten quin grau de multilingüisme necessiten per a prosperar globalment. I, en funció de la seua capacitat o de les seues necessitats, trien fer-ho en les 20 llengües principals, en les 50 o en les 100, com a norma habitual.

Amb el pas dels anys el català està baixant graons en aquesta classificació —en part perquè l'ingrés de noves llengües no tan pioneres reconfigura la realitat i l'acosta més a les pautes demogràfiques. Però, així i tot, el català avui es manté de forma indiscutible en el grup d'entre les 20 i les 50. Això vol dir que quan una empresa decideix globalitzar-se i emprar un mínim de cinquanta llengües, el català sempre hi és. I que de vegades entra i tot en el grup de les vint.

Per exemple a principis de 2023, el sistema operatiu d'Apple, iOS, s'ofereix en 34 llengües diferents, una de les quals és el català. I resulta interessant comprovar que hi ha llengües europees amb estat que no s'ofereixen, com podria ser el cas de l'estonià, l'eslovè, l'islandès, el letó o el lituà. I també, evidentment, que hi ha un gran nombre de llengües amb molts més parlants que el català que no són a la llista. La classificació de les llengües del món per nombre de parlants és sempre molt discutible, però, segons les dades corresponents a 2022 d'Ethnologue, el català ocuparia la posició 127. Entrar en el grup de les 34 més importants quant a nombre de parlants essent la 127 és un fet evidentment remarcable.

I que no és pas un cas aïllat. En les grans xarxes socials, per exemple, el català té versió a Facebook, a Twitter, a Flickr, a Youtube i a Tinder, per exemple. Pel que fa a la missatgeria estan en català Messenger, Telegram, Whatsapp, Skype i Hangout. Podem organitzar el nostres viatges en català a Booking, Airbn i evidentment a Google Maps. Hi ha un nombre considerable de mitjans en català a la xarxa; els supermercats locals, com Capbrabo, Condis o BonPreu, estan en català i et permeten comprar sense canviar de llengua... El panorama és bastant complet, tot i que hi ha àrees molt deficitàries, i extraordinàriament preocupants, com seria el cas dels jocs o els films. Tot i amb això, encara avui podem defensar que el català és un cas d'èxit a la xarxa perquè les capacitats objectives del català encaixen en les regles de la globalització, però també gràcies a l'activisme social.

En aquest punt, però, voldria insistir en la necessitat de repensar des d'aquesta perspectiva el català perquè em tem que si no som capaços de fer-ho, totes les victòries aconseguides fins ara podrien anar dissipant-se amb el temps.

De què parlem, per tant, quan afirmem que la definició de «llengua global» ja no depèn del nombre de parlants o l'extensió geogràfica, sinó de la capacitat d'adaptar-se a la globalització?

Bàsicament, diem que el mercat, que al final és l'interès essencial per a les empreses-estat globalitzadores, ja no està definit només per la població o les fronteres estatals sinó que s'emmarca en una combinació de llengua, capacitat estatal, recursos tecnològics, economia, capacitat científica, presència global, etcètera. Una combinació que, per a fer-ho més complicat encara, és una competició de tots contra tots, on els estats-nació ja no poden defensar l'hegemonia de la representació que encara tenen, tanmateix, en l'àmbit polític.

Evidentment, una llengua amb molt pocs parlants sempre té una dificultat afegida. I això és el que explica que llengües de països independents, tecnològicament avançats i fins i tot punters, com podrien ser Estònia o Islàndia, tinguen menys oferta que el català en els grans serveis de la globalització. Tenir menys d'un milió de parlants és un problema encara avui, mentre que els onze milions de teòrics parlants del català —tant en l'àmbit local com arreu del món— són tota una altra cosa pel que fa a la dimensió. Tanmateix, no són les xifres només el que importa. Té un pes majúscul la modernitat, la capacitat d'adaptar-se a la tecnologia i fer-ne ús i la possibilitat dels individus de comprar-la, d'adquirir-la, que és molt rellevant per a aquestes empreses i que és, per exemple, el que ara mateix frena les llengües africanes. En la llista de les llengües en què opera el sistema iOS d'Apple, esmentada abans, hi ha 22 llengües europees, sobre un total de 34 i cap llengua africana, ni una, tret que considerem l'àrab, també, com a llengua africana.

Per això és tan important en aquesta nova visió de l'ecologia lingüística l'existència d'un entorn tecnològic i científic que facilite l'adopció de les noves tecnologies i la seua adaptació ràpida a la quotidianitat, la seua penetració social.¹ Aquesta va ser la peça clau, la més rellevant, de l'impacte inicial del català a internet. Perquè gent preparada va ser capaç de dotar a la llengua dels instruments bàsics, posem per cas, per a ser reconeguda per les màquines —i ací ve a tomb recordar el primer treball extraordinari de Lluís de Yzaguirre descobrint l'algorisme «+()+és +(dels quan què)» que va facilitar a les grans empreses globals una primera manera de descobrir el català.

Relacionat amb això, en el cas concret del català cal tenir també molt especialment en compte el factor Barcelona. Perquè en el món global hi ha un conjunt de ciutats que es distingeixen de la resta perquè estan immerses per complet en la globalització. Són ciutats atractives, ben comunicades, amb un ecosistema urbà interessant per als anomenats nòmades digitals, multilingües, amb un estil de vida amable i amb una base tecnològica i universitària potent. I tenir-ne una o no tenir-la canvia les oportunitats de la comunitat lingüística o de l'estat. I el cas és que Barcelona és una d'aquestes ciutats, per sort per a la cultura catalana. Quan el rector Oriol Amat explica que la Catalunya-Principat representa l'1 per mil de la població mundial, però, en canvi, genera l'1 per cent de la producció científica ens està obrint els ulls a una realitat a la qual no donem la importància que té, encara que una altra cosa —com ell mateix aclareix i no tan positiva— siga que l'impacte d'aquesta producció científica a la societat no és el que hauria de ser.

1. Nota del curador: V. Castell (2023 [aquest volum]) i Farrús (2023 [aquest volum]: 77) sobre sobirania tecnològica.

La realitat, doncs, d'aquest posicionament del català com a llengua global em sembla que és indiscutible. Però, en qualsevol cas, valdrà de poc si no es genera la consciència social d'aquesta realitat, per la qual cosa considere que aquest és un dels reptes més apassionants que tenim al davant com a cultura: és el moment en què els catalanoparlants abandonen la seua mirada tradicional sobre la llengua pròpia, tan marcada per la repressió política, social i cultural i per la diglòssia, assumisquen que no tenen una llengua de segona fila sinó una llengua perfectament adaptada, i adaptable, a la que és la realitat més determinant del món actual, la globalització.